

УДК 94(477)

*М. М. Вітряк***ПЕРШИЙ ВІЗИТ ДРУГОГО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
В ОДЕСУ****Вітряк Максим Миколайович**, аспірант кафедри історії та етнографії України, e-mail: maksimvittrak@gmail.comОдеський національний політехнічний університет,
пр-т Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна**АННОТАЦІЯ**

Президентство Л. Д. Кучми стало часом змін для України. Саме на цей час припав розвиток та становлення державних структур. Ці процеси торкалися і системи освіти нової країни. Діяльність Л. Д. Кучми у сфері освіти є маловивченою у вітчизняній історіографії.

Дослідження присвячене розгляду візиту другого Президента України до Одеського національного політехнічного університету.

Автор статті, вивчаючи в ході підготовки до написання дисертації політичну діяльність другого Президента України, зіткнувся з цим маловідомим фактом його біографії, який пов'язаний з регіональною політикою. Тема дослідження є важливою для вивчення регіональної політики Л. Д. Кучми. У статті подається короткий огляд джерел з обраної теми та звертається увага на критичне осмислення цих джерел, окремо окреслена проблема браку джерел. Автор звертає увагу на малочисельність доступних джерел. Наявні газетні публікації допомогли відтворити візит Президента до Одеси.

Ключові слова: Леонід Кучма; публіцистика; історія м. Одеси; регіоналізм; ОНПУ.

*М. М. Вітряк***ПЕРВЫЙ ВИЗИТ ВТОРОГО ПРЕЗИДЕНТА УКРАИНЫ
В ОДЕССУ****Витряк Максим Николаевич**, аспирант кафедры истории и этнографии Украины, e-mail: maksimvittrak@gmail.comОдесский национальный политехнический университет,
пр-т Шевченко, 1, м. Одеса, 65044, Украина**АННОТАЦИЯ**

Президентство Л. Д. Кучмы стало временем перемен для Украины. Именно на период его президентства пришлось развитие и становление государственных структур. Эти процессы коснулись и системы образования новой страны. Деятельность Л. Д. Кучмы в сфере образования мало изучена в отечественной историографии.

Исследование посвящено рассмотрению визита Президента Украины в Одесский национальный политехнический университет.

Автор статьи, изучая в ходе подготовки к написанию диссертации политическую деятельность второго Президента Украины, столкнулся с этим малоизвестным фактом его биографии, который связан с региональной политикой. Тема исследования является важной для изучения истории образования в Одессе. В статье приводится краткий обзор источников по выбранной теме и обращается внимание на критическое осмысление этих источников, отдельно указана проблема нехватки источников. Автор обращает внимание на малочисленность доступных источников. Имеющиеся газетные публикации помогли воссоздать визит президента в Одессу.

Ключевые слова: Леонид Кучма; публицистика; история г. Одессы; регионализм; ОНПУ.

M. M. Vitriak

THE FIRST VISIT OF THE SECOND PRESIDENT OF UKRAINE TO ODESA

Maxim Nikolayevich Vitryak, postgraduate student of the Department of History and Ethnography of Ukraine, e-mail: maksimvitrak@gmail.com

Odesa National Polytechnic University
Ave Shevchenko, 1, Odessa, 65044, Ukraine

ABSTRACT

Presidency of L. D. Kuchma has become a time of change for Ukraine. It was during his presidency that the development and establishment of state structures took place. These processes also affected the education system of a new country. Activity of L. D. Kuchma in the field of education has not been studied in Ukrainian historiography.

The research is devoted to the consideration of the visit of the second President of Ukraine to the Odessa National Polytechnic University.

The author of the article, while studying the political activity of the second president of Ukraine during his preparation for writing a dissertation, faced this little-known fact of the biography of the second president, L. D. Kuchma, which is connected with his regional policy. The topic of the study is important for studying the history of education in Ukraine. The article gives a brief overview of the sources of the selected topic and emphasizes the critical reflection of these sources, outlining the problem of lack of sources. The researcher draws attention to the bias and the abundance of available sources. The available newspaper publications helped reproduce the visit of the president to Odessa.

The publication also aims to attract the attention of professional specialists to the study of the history of higher education institutions in the city of Odessa.

Key words: *Leonid Kuchma; journalism; the history of Odessa; regionalism ONPU.*

Два терміни перебування Л. Д. Кучми на посаді голови держави стали часом формування державних інститутів незалежної України. Не вдаючись до подробиць, зазначимо головне: це був період переходу від радянської до демократичної системи правління.

Діяльність Л. Д. Кучми була спрямована передусім на створення та укріплення державних інституцій незалежної України, на повний відрив від радянських традицій державного ке-

рівництва і поступову перебудову існуючої системи керування державою на демократичні шпали. Але через свій дещо авторитарний стиль керівництва, повільне просування реформ і економічну кризу, яка спіткала Україну 1990-ті рр., Леонід Кучма зазнав чималої критики своїх дій, яка продовжується й досі. Часом вона досить необ'єктивна і не завжди справедлива, адже зміни на краще — справа нешвидка, тим більше для країни, обтяженої тоталітарною спадщиною. Ми маємо підстави стверджувати, що назва відомої книги Леоніда Кучми «Україна — не Росія» повністю відображає суть зовнішньої і внутрішньої політики другого президента України.

Леонід Кучма відвідав Одесу тричі: у 1999, 2002 і 2004 рр. Дана стаття присвячена його висвітленню його першого візиту. Мета статті: детально описати цей візит Президента до Одеси.

Головною причиною візиту до міста стало так зване «одеське протистояння» між тодішніми головою Одеської обласної адміністрації Сергієм Гриневецьким та міським головою Гурвіцем.

Президент був високої думки про потенціал краю. Для Л. Кучми цей візит був звичайною діловою поїздкою високопосадоця, але для Одеси він мав велике значення (так, наприклад, Л. Д. Кучма розпорядився про форсування робіт з реставрації Одеського оперного театру і залагодив конфлікт між місцевими органами влади). Автор статті зацікавився цим маловідомим епізодом з політичної біографії Л. Д. Кучми під час підготовки матеріалів для дисертації. У своїх нотатках «Зламне десятиліття» Леонід Кучма розмірковує про історичні долі різних регіонів України та їхні шляхи. Саме Одеську область Кучма вважав взірцем миру між різними конфесіями та етносами. До речі, Кучма згадує на сторінках своїх книг про так звану «Новоросію», але вказує, що це лише стара географічна назва, яка вживалася царською Росією для означення відвоєнованих в Османській імперії територій Півдня сучасної України. Кучма зазначав у своїй книзі «Зламне десятиліття», що подібних «ново- було в історії багато» [3, с. 88], наприклад в США Нова Англія, Шотландія и Уельс [3, с. 111]. Отже, у своїх книгах «Про найголовніше» і «Зламне десятиліття» голова держави, аналізуючи історію України, розмірковує про різноманіття регіонів країни та важливе місце Одеси в майбутньому регіональному устрої молоді держави. Він відзначив велику

політичну та економічну роль Одеси в незалежній Україні і потужний науковий потенціал краю.

Під час написання статті були використані матеріали із газет — короткі відомості про візит Президента в газетах «Деловая газета» [6], «Вечерняя Одесса» [7], «Объективная газета» [5], книги Л. Д. Кучми «Зламана десятиліття» [3] і «Про найголовніше» [4], аналітичні статті одеських журналістів О. Галяса [1] і В. Сердюченка [5]. Хоча статті журналістів не позбавлені певної суб'єктивності, наявний в них нарративний матеріал допоміг автору в реконструкції візиту Л. Д. Кучми. Автор статті також використав монографію Г. І. Гончарука «Президент і Одеса» [2]. Книга є першим історичним дослідженням, яке присвячене регіональній політиці Л. Д. Кучми. Автор книги, використовуючи документи органів влади та газетні матеріали, описує неабиякий інтерес другого Президента України до Одеської області та його роль у вирішенні важливих господарських проблем міста. Монографія дає можливість зрозуміти гостроту політичного протистояння в Одесі та роль голови держави у його врегулюванні. Під час першого візиту Л. Д. Кучми відбулася зустріч з молоддю міста в Будинку культури Одеського національного політехнічного університету, де професор Г. І. Гончарук був представлений президенту Л. Д. Кучмі. Президент зацікавився монографією, і тоді між головою держави і професором відбувся досить цікавий діалог, який в цій статті наведено з публікації В. Сердюченка:

«Кучма, подавая автору руку:

— Интересно.

Гончарук, раскрывая книгу на странице с цветным портретом Президента:

— Леонид Данилович, Президент в книге — это вы.

Кучма, смеясь:

— Не возьму, пока не подпишете.

Гончарук, открывая обложку и показывая дарственную надпись:

— Возьмите, Леонид Данилович, я уже подписал» [4].

Л. Кучма і професор Г. Гончарук обмінялися подарунками. Президент подарував свою нову книгу «Про найголовніше» з особистим підписом та нагородив історика почесною грамотою за наукову працю. Пізніше Г. І. Гончарук писав так про мету

своєї монографії: «...враховуючи свої невеликі можливості регіонального історика, роблю те, що можу, для встановлення істини. А саме: на ставленні Президента Леоніда Кучми до Одеси, на чисельних документах, матеріалах засобів масової інформації вивчити самому та допомогти нинішнім і майбутнім читачам краще зрозуміти діяльність глави держави, щоб зробити власний висновок, дати власну, а не чужу оцінку його роботі» [2, с. 1].

Зауважимо, що у своїй статті В. Сердюченко негативно відгукувався як про Президента Л. Д. Кучму, так і про професора Г. Гончарука. Хоча автор статті вважає, що оскільки обидва є представниками публічних професій, то вони мають спілкуватися з різними людьми. Тому у факті зустрічі і спілкування особисто автор статті не вбачає нічого поганого.

Як вже було зазначено, головною причиною візиту Президента до Одеси в 1999 р. стали політичні події, що змусили його відреагувати і які не можна було залапати поза увагою.

Журналіст О. Галяс вже у 2013 р. в газеті «Порто-Франко» написав велику статтю про усі відвідини головою держави краю під назвою «Кучма в одеськом інтер'єре». Зокрема він досить докладно описував як візит президента до Юридичної академії і Одеського політехнічного університету, так і зустрічі Президента з одеситами та мешканцями області. В. Сердюченко докладно розглянув візит Президента до Одеси. Журналіст притримувався опозиційних поглядів і тому дає негативну оцінку візиту Кучми до Одеси.

Може здатися дещо недоречно висвітлювати позицію опозиційних журналістів в науковій статті. Проте вороги завжди звертають увагу на деталі і ретельно аналізують кожен крок. Завдяки цим статтям ми маємо такий детальний опис подій. На жаль, на сторінках інших міських газет візит другого Президента висвітлювався одноманітно і дуже коротко.

В одеській газеті «Ділова Одеса» у № 16 від 14 квітня напередодні візиту голови держави була надрукована стаття Ю. Савича «Візит Президента» про зустріч Президента з місцевою адміністрацією. Стаття позитивно оцінює значення області в житті країни та зазначає доброзичливе ставлення Президента до міста. В публікації подані статистичні дані розвитку Одеської області напередодні візиту Президента до міста. В іншому

місцевому періодичному виданні — «Вечірня Одеса», є невелика, проте цікава стаття О. Саприкіна «Президент в Політехнічному». Текст цієї статті загалом майже ідентичний з наведеною вище публікацією, крім опису перебування президента у виші.

Візит Президента до міста проходив так: Л. Д. Кучма приїхав до Одеси уранці так званою «президентською дорогою» і спочатку оглянув Одеський оперний театр. Президент був вражений вкрай поганим станом театру і тому розпорядився про виділення коштів на його реставрацію. Відвідини Президентом цього культурного закладу були зумовлені тим фактом, що в 1999 р. планувалося закінчення реставрації, але через брак коштів реставраційні роботи постійно відкладалися.

Через підвищений рівень заходів безпеки, пов'язаний з візитом голови держави, мешканці Одеси відчули чимало незручностей — від скупчення працівників міліції на вулицях, які перевіряли кожного «підозрілого», до проблем з пересуванням транспорту центральними вулицями міста.

Не можна оминати увагою вже згадану зустріч з молоддю міста в Будинку культури Одеського політехнічного університету. Зустріч відбулася у середині дня. Знаючи пристрась Л. Кучми до гри на гітарі, йому подарували величезних розмірів декоративну гітару. Ця подія надала зустрічі невимушеності і неофіційної аури. Продемонструвати зміну настрою зустрічі треба можна таким моментом: Л. Кучмі передали листа із залу з таким текстом: «До Вашого приїзду перед нашим вузом поклали новий асфальт і взагалі привели Одесу в порядок. Леоніде Даниловичу, приїжджайте до нас частіше, буде в місті чистіше!» [1, с. 6]. Зал зареготав.

Основною тезою зустрічі Президента та молодих одеситів є висловлювання Л. Кучми, за при його врядування «життя в Одесі стало кращим» [1].

Після зустрічі з молоддю міста Президент взяв участь у різних офіційних заходах. Миські газети так описували ці події. Візит Президента передбачав суворе дотримання заздалегідь складеного плану. Все в ньому було розписано буквально «по хвилинах». Але іноді відбувалися збої [1]. О. Галяс наводить один з таких «збоїв», який відбувся з Кучмою під час церемонії покладання вінків до пам'ятника героям-визволителям Одеси

на площі 10 Квітня. Після покладання відбувалася запланована розмова з ветеранами, і одна із присутніх жінок-ветеранів вирішила звернутися до Президента з проблемами ветеранів. Вона закликала Л. Д. Кучму їхати до санаторію «Салют», де, за її словами, ветеранів війни обкрадали. Крик був настільки гучний і несамопитий, що Президент його почув через кілька рядів людей, які відділяли його від неї. Після чого зажадав відвезти його до санаторію, який знаходився поруч [1]. Як з'ясувалося потім, вона була з групи ветеранів війни з Херсонської області. Між Президентом і ветеранами відбулася така розмова:

«Добре тут, в Одесі, — сказав один з херсонських ветеранів, — пенсії вчасно платять. Правильний губернатор, не те, що у нас.

— А що ж тоді треба робити? — запитав Л. Кучма.

Першим відреагував Сергій Гринецький, який займав у той час посаду голови обласної держадміністрації. З властивим йому гумором він сказав:

— Леоніде Даниловичу, дайте мені Херсонську губернію, я теж буду платити там пенсії!» [1, с. 7].

Леонід Кучма був присутній при закладанні «капсули часу» нащадкам на території Спасо-Преображенського собору, знищеного свого часу більшовиками і відбудованого на кошти мешканців міста.

Вже надвечір Л. Кучма відвідав тодішнього голову області С. Гринецького, де за «закритими дверима» ознайомився з проблемами Одещини.

Зичливе ставлення до молоді Л. Кучми під час зустрічі у Будинку культури Політеху викликало повагу студентства міста до Президента. За даними «закритих» опитувань (тобто, які не підлягають широкому розголосу, і тому досить правдивих), у другому турі президентських виборів 1999 р., коли Л. Кучма змагався з комуністом П. Симоненком, одеські студенти віддали чинному Президенту більше 80% голосів [3, с. 67].

Регіональна політика другого Президента України Л. Д. Кучми — це цікава, інформативна, проте ще маловивчена тема в історії сучасної України, яка потребує подальшого дослідження.

Література та джерела

1. Гончарук Г. І. Президент і Одеса (1994–2001)/ Г. І. Гончарук. — Одеса: Астропринт, 2001. — 236 с.
2. Галяс А. Кучма в одеськом інтер'єре / Александр Галяс // Порто-Франко. — 2013. — № 31. — С. 8.
3. Кучма Л. Д. Зламана десятиліття/Л. Д. Кучма. — К.: Фоліо, 2007. — 690 с.
4. Кучма Л. Д. Про найголовніше /Л. Д. Кучма. — К.: Арт-Арія, 1999. — 350 с.
5. Сердюченко В. Боделаны и Джефферсоны. — http://www.og.com.ua/st648.php_z_golovhttps://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/175868_prezident_ukrani_leond_kuchma_provv_zustrchoyu_odesko_obldergadmstrat
6. Савич Ю. Визит Президента / Ю. Савич// Деловая Одесса. — 2005. — № 16. — С. 5.
7. Сапрыкин А. Президент в политехе / Ю. Сапрыкин // Вечерняя Одесса. — 2005. — № 14 — С. 11.
8. Візит президента в Одесу. — <https://www.segodnya.ua/oldarchive/160a5c0a51a21289c22567e1004a5d79.html>

REFERENCES

1. Goncharuk G. I. (2001) President I Odessa — President of Odessa (1994–2001) / G. I. Goncharuk. View of the Perche. Odessa: Astroprint, (In Ukrainian)
2. GALIS Alexander. Kuchma in the Odessa interior / Alexander GALIAS // «Porto-Franco». — 2013. — No. 31 — P. 8
3. Kuchma L. D. (2007) Slomanoe desetiletie — Broken Ten /L. D. Kuchma. — K.: Folio. (In Russian)
4. Kuchma L. D. (1999) Pro naigolovnishe — About the most important thing L. D. /L. D. Kuchma. — K: «Art-Arya»350 p. (In Russian)
5. Valery Serdyuchenko. Bodelan and the Jeffersons. http://www.og.com.ua/st648.php_z_golovhttps://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/175868_prezident_ukrani_leond_kuchma_provv_zustrchoyu_odesko_obldergadmstrat
6. Savich Yu. (2005) Visit Presidenta — Visit Of The President / Yu. Savich // «Business Odessa». — 2005. — № 16. — С. 5. (In Russian)
7. Saprykin, A., (2005) President I Polytech — President at Polytech / Yu.Saprykin // «Evening Odessa». — № 14-P. 11 (In Russian)

Надійшла до редакції 01.10.2018 р.

УДК 94(477.74-21):352.075.2:070«1908/1913»

В. В. Герасименко

**ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛОВІДОМОГО МІСЬКОГО ГОЛОВИ
ОДЕСИ М. І. МОЙСЕЄВА НА СТОРІНКАХ
«ІЗВЕСТИЙ ОДЕССКОЙ ГОРОДСКОЙ ДУМЫ»
(1908–1913)**

Герасименко Вікторія Вікторівна — аспірантка кафедри історії України факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, e-mail: samvika2086@gmail.com

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
вул. Єлисаветинська, 12, Одеса, 65082, Україна

АНОТАЦІЯ

У статті на основі матеріалів газети «Известия Одесской городской думы» досліджено діяльність Миколи Івановича Мойсеєва в Одеській міській думі протягом його перебування на посаді міського голови у 1908–1913 рр. Зокрема, розглянуті рішення у сфері покращення благоустрою міста та удосконалення роботи міських служб, освіти, охорони здоров'я та культури. Вперше подано біографічну довідку про М. Мойсеєва на основі аналізу архівних джерел, преси та довідників. Зроблено висновок про різнобічність та прогресивність поглядів міського голови М. Мойсеєва.

Ключові слова: історія Одеси; М. Мойсеєв; історія міського господарства.